

Religionens betydning for økonomi og politik: Fra entydighed til kompleksitet

Tema 1: Religion i dansk politik, samfund og økonomi

I 1970'erne og 1980'erne var religion for mange danskere et fænomen, som snart ville uddø. I 2022 ser de fleste danskere anderledes på det, og artiklerne i dette temanummer viser, at det er med god ret. Religion er ikke forsvundet fra sekulære samfund som det danske, hvilket den tyske sociolog Jürgen Habermas indfanger gennem begrebet om det postsekulære samfund. Samfund som var og stadig er sekulære, men hvor opfattelsen af, at religion er for vigtigt at overlade til de religiøse, har vundet frem. Det danner grobund for en lang række nye politikområder, hvor det politiske system mener, det er nødvendigt, at det træder til med reguleringer af religion.

➤ I dette temanummer har vi inviteret kolleger fra forskellige forskningstraditioner til at komme med bud på interessante perspektiver på religion og politik i Danmark i dag. Vi er glade for at kunne præsentere bidrag fra statskundskab, jura, islamstudier, teologi og religionssociologi.

I dette temanummer har vi inviteret kolleger fra forskellige forskningstraditioner til at komme med bud på interessante perspektiver på religion og politik i Danmark i dag. Vi er glade for at kunne præsentere bidrag fra statskundskab, jura, islamstudier, teologi og religionssociologi.

I Per Mouritsen, Nanna Vestergaard Ahrensberg og Kristian Kriegbaum Jensens artikel undersøges de danske muslimske friskoler og deres bidrag til medborgerlig integration. I længere tid har der været et udbredt politisk ønske om at lukke de muslimske friskoler, fordi de opfattes som problematiske i forhold til vellykket integration, men artiklen viser, at muslimske niendeklasseelever i friskolerne ikke er dårligere integreret end muslimske niendeklasseelever i folkeskolen. Tværtimod konkluderer de, at eleverne på friskolerne klarer sig bedre – ikke kun i forhold til selvværd og relation til lærerne, men også i forhold til identifikation med Danmark og holdning til kønsligestilling.

Mikele Schultz-Knudsen analyserer i sin artikel en række retssager, hvori muslimer er kommet i skatteretlige problemer, fordi de kulturelle og religiøse praksisser, der kan være omkring en række økonomiske transaktioner f.eks. i forbindelse med gavegivning, sjældent lever op til de skatteretlige dokumentationskrav. Schultz-Knudsen konkluderer, at domstolene har en objektiv sagsbehandling, men argumenterer også for, at myndighederne kan infor-

LENE KÜHLE

Professor mso i religionssociologi, Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet, lk@cas.au.dk

HENRIK REINTOFT CHRISTENSEN

Lektor i religionssociologi, Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet, hc@cas.au.dk

meres bedre om muslimske praksisser, samt at rådgivningen til muslimske skatteydere kan forbedres, så den fornødne skatteretlige dokumentation kan etableres, samtidig med at muslimer kan opretholde deres kulturelle og religiøse praksisser.

Karoline Marie Donskov Dige undersøger i sin artikel de forskellige årsager til, at muslimer i Danmark indgår i en lang række muslimske facebookgrupper og argumenterer for, at de fleste muslimer og de fleste onlinefællesskaber ikke tillægger den muslimske del af individernes identitet en forrang. I mange af onlinefællesskaberne er det tydeligt, at den religiøse del af tilværelsen hører til i privatsfæren, og Dige argumenterer for, at onlinefællesskaberne mere er udtryk for interesse- end identitetsfællesskaber.

Lene Kühle og Henrik Reintoft Christensens artikel handler om, hvordan vi kan forstå forandringer i den danske islamdebat. Den paneuropæiske organisation Generation Identitær betragter sig selv som et opbrud fra den klassiske indvandningskritiske højrefløj og dennes konspirationsteorier og antimuslimske argumentation. Kühle og Christensens undersøgelse peger godt nok på en stor grad af kontinuitet både i de argumenter, som de bringer ind i den danske islamdebat, og de metoder, de benytter, men de peger også på en grundlæggende forandring fra populistisk til elitær og fra "clash of civilizations" til en europæisk civilisationisme, som skriver kristendommen ud som et nødvendigt element i forståelsen af, hvad det vil sige at være europæer.

Det er et almindeligt argument politisk såvel som forskningsmæssigt, at den danske velfærdsstat i afgørende grad har en protestantisk oprindelse. Hanne Dahls artikel er en mikrohistorisk og kritisk replik til dette. Hun finder, at reformationen ikke udgjorde en klar forandring i fattigdomsforståelser og praksis i tre Helligåndsklostre. I klostrene i Aalborg og Lübeck var der en høj grad af kontinuitet, selvom de forandredes fra katolske til protestantiske, og klostret i Passau, som forblev katolsk, gennemgik de samme former for forandringer som de to andre. Dermed sætter Dahl spørgsmålstegn ved reformationens betydning for udviklingen af velfærdsstaten.

Heini í Skorini, Herit Albinus og Hans Andrias Sølvará viser i deres artikel, at der ikke blot er forskel på religionens rolle på tværs af en europæisk kontekst, men også på tværs af en nordisk. De har gennemført en spørgeskemaundersøgelse af den færøske befolkning, der viser, at der er stor forskel på holdningen til og synet på religion på Færøerne og især Danmark, men også i forhold til de øvrige nordiske lande. De peger blandt andet på betydningen af kampen for selvstændighed, overgangen fra landbrugs- til fiskerisamfund, den færøske geografi og enkeltindivider som vigtige faktorer for forskellene.

Grundlæggende viser artiklerne, at der findes nogle bestemte forestillinger om islam og kristendom, som får en særlig betydning, der gør det muligt at formulere religionspolitik.

Fælles for artiklerne er deres identifikation af en række begreber, som har fået karakter af nærmest objektiv virkelighed, hvilket gør dem politisk potente og et godt udgangspunkt for politisk handling. Grundlæggende viser artiklerne, at der findes nogle bestemte forestillinger om islam og kristendom, som får en særlig betydning, der gør det muligt at formulere religionspolitik. I de første artikler af Mouritsen et al., Schultz-Knudsen og Dige handler det om forskellige betydninger af islam, som muliggør nogle særlige politiske handlingsrum. Hos Mouritsen et al. er det forestillinger knyttet til begrebet om den muslimske friskole, og hos Schulz-Knudsen er det begrebet om et parallelsamfund – her på det skatteretlige område – der er i fokus. Disse to artikler har deres udspring i forskningsmiljøer og -discipliner, der er tættere knyttet de politiske og forvaltningsmæssige sektorer end forskningsmiljøerne bag de øvrige artikler, og det er på den måde måske ikke overraskende, at de indeholder opfordringer til den offentlige forvaltning om at se nærmere på egne praksisser. Diges artikel viser, at begrebet muslim dækker over en forestilling om mennesker, der sætter den religiøse dimension af deres identitet over alle dele af deres identitet. Hun viser, at det er en konstruktion, der sjældent stemmer overens med de intentioner, muslimer har for at mødes online og de aspirationer, de har for deres hverdag i Danmark.

De tre sidste artikler af henholdsvis Kühle og Christensen, Dahl samt Skorini et al. handler ikke om islam, men identificerer også nogle særligt effektive begreber. Kühle og Christensens artikel har nok fokus på det nye højres islamkritik, men det bagvedliggende potente begreb, der konstrueres, handler om den identitet, som islam står i kontrast til. Deres pointe er, at det nye højre blandt andet er anderledes, fordi det har forladt den religiøse forståelse af den nationale identitet – som en, der bygger på en kristen kulturarv – til fordel for en mindre udspecificeret paneuropæisk identitet. I forlængelse af – eller måske nærmere forud for – dette peger Dahl i sin artikel på, at de kristne værdier bag velfærdsstatens udvikling kan være mere eller mindre direkte forbundet med reformationen og den lutherske protestantiske arv, end anden forskning har vist. Reformationen er ikke nødvendigvis den Stunde Null, som man har troet, og de kristne værdier, der ofte knyttes til den lutherske arv, går længere tilbage, end vi sædvanligvis tænker. Endelig viser Skorini et al., at den automatiske kobling, der har været mellem modernitet og sekularitet, heller ikke er så entydig, som den ofte fremstilles. Ideen om det sekulariserede samfund bygger på en stærk forestilling om religion som en privatsag, men som artiklen viser, spiller religion stadig en politisk rolle. På tværs af artiklerne kan vi se, at religion ikke kun er vigtig i den enkeltes liv, men også på mange andre områder, og de viser dermed det postsekulære i praksis.

Vi vil gerne takke redaktionen for muligheden for dette temanummer med fokus på religion og politik og for den fleksibilitet, vi har haft i at sammensætte bidrag fra så forskellige forskningsdiscipliner. Den bredde er en selvstændig pointe for forståelse af religion i et postsekulært samfund, hvor det ikke længere er forbeholdt de teologiske eller religionsvidenskabelige miljøer at forske i og skrive om religion.